

Co-funded by
the European Union

CARE4TRAUMA

MILLORA DELS SERVEIS DE SUPORT A LES VÍCTIMES DE
VIOLÈNCIA DE GÈNERE I L'ACCÉS A LA JUSTÍCIA A TRAVÉS DE
L'ATENCIÓ INFORMADA SOBRE EL TRAUMA

INFORME NACIONAL

Women's Support and
Information Center
There is a way out of violence!

**ATENCIÓ INFORMADA SOBRE EL TRAUMA EN LA
PRESTACIÓ DE SERVEIS DE VIOLÈNCIA MASCLISTA**
ESTAT DE LA QÜESTIÓ A ESPANYA
PROJECTE CARE 4 TRAUMA

Novembre 2022

Índex

Introducció.....	2
PART II - Panorama general: Estat de la qüestió a Espanya i les Comunitats Autònomes de Madrid i Catalunya	6
1. Violència de gènere a Espanya, especialment en les Comunitats Autònomes de Madrid i Catalunya: informació general nacional	6
1.1 Espanya.....	6
1.2 Comunitat Autònoma de Catalunya	7
1.3 Comunitat Autònoma de Madrid	8
2. Dades estadístiques nacionals i legislació més importants sobre violència de gènere a Espanya, Catalunya i la Comunitat de Madrid.....	9
2.1 Espanya.....	9
2.2 Comunitat Autònoma de Madrid	10
2.3 Comunitat Autònoma de Catalunya	10
3. Accés a la justícia, la sanitat i l'assistència social a Espanya, Catalunya i Comunitat de Madrid	11
3.1 Espanya.....	11
3.2 Catalunya.....	12
3.3 Comunitat Autònoma de Madrid	14
PART II Anàlisi Documental.....	16
1. Introducció, mètode i procediment	16
2. Documents seleccionats	17
3. Abordatge del Trauma en els documents analitzats	19
4. Anàlisi de continguts dels documents seleccionats.....	19
Part III Conclusions	25
Legislació actual, implementació pràctica i impacte.....	25
Bibliografia utilitzada.....	26

Introducció

La violència de gènere (VG) a Espanya ha estat objecte de preocupació per part de les polítiques públiques des de la reinstauració de la democràcia al país, en 1975, però no es va legislar de manera integral fins a 2004.

Amb més de 1.160 dones assassinades a les mans de la seva parella o exparella des que Espanya va començar a comptabilitzar aquestes xifres al 2003, i moltes més que han sofert tot tipus de violència, la VG continua afectant milers de dones cada any en aquest estat. Les herències del règim franquista, que va imposar rols molt diferenciats per a homes i dones en la societat i va normalitzar clarament la seva opressió social, no són l'única justificació que es troba per a la prevalença d'aquesta manera de violència. Fins i tot les generacions més joves continuen perpetuant pràctiques, tant simbòliques com materials, que reforcen la dominació dels homes sobre les dones fins a les seves últimes conseqüències: l'ús de la violència en les seves diverses formes.

En la primera part del present informe abordarem la realitat de la VG a Espanya des del punt de vista legislatiu, i l'accés a drets de les víctimes d'aquest delictes. En la segona part, s'analitzaran diversos documents des de la perspectiva de l'Atenció Informada sobre el Trauma (AIT), amb la finalitat de comprendre millor si tals principis i pràctiques estan legislats, recomanats i aplicats en la prestació de serveis a les víctimes.

Abans d'entrar en matèria, no obstant això, és pertinent aclarir que l'elaboració i comprensió d'aquest informe és particularment complexa a causa de la configuració geopolítica del país: l'estat espanyol està compost per 17 comunitats autònomes i 2 ciutats autònomes, amb el seu propi Govern i Parlament i, per tant, la seva pròpia llibertat per a aprovar lleis relatives a tota mena de temes, entre ells, la VG.

El primer repte es refereix al fet que, encara que a nivell estatal existeix una definició legal clara de la VG, a nivell de cada Comunitat Autònoma el concepte -i fins i tot la manera de denominar-lo- és diferent. Per exemple, com es veu a continuació:

Formes de denominar la violència de gènere a cada Comunitat Autònoma ¹	
Violència de gènere	Llei espanyola 01/2004, Illes Canàries, Madrid, Galícia, Murcia, Andalusia, Castilla i Lleó, Extremadura.
Violència contra o cap a las dones	Cantabria, Valencia, Illes Balears, Aragó, La Rioja
Dones maltractades	Castilla la Mancha
Víctimes de maltractament domèstic i agressions sexuals	País Basc
Violència sexista	Navarra
Violència masclista	Catalunya

Això ens porta al segon repte destacat: encara que a Espanya existeix una llei integral per a abordar la VG que estableix la seva definició i les mesures i procediments legals per a abordar-la, cada Comunitat Autònoma pot desenvolupar les seves pròpies lleis en aquesta matèria, establint drets específics per a les víctimes i circuits d'atenció social, jurídica i psicològica, entre altres. Aquestes lleis mai poden proporcionar menys drets que la llei estatal, però poden establir diferents definicions, enfocaments, prioritats i fins i tot identificar diferents formes de VG, la qual cosa constitueix un repte per a la prestació de serveis.

Això comporta també reptes legals importants ja que tant el Codi Penal com el Codi Civil espanyols no s'adapten a les lleis de cada Comunitat Autònoma i responen únicament a la llei espanyola de 2004 en la qual es defineix la VG. Això significa que una determinada conducta pot ser considerada una forma de VG en una Comunitat Autònoma concreta, però al no ser entesa com VG per la llei espanyola, no podrà ser perseguida legalment i haurà d'enquadrar-se en una altra llei genèrica.

¹ Estévez Crespo, M.D., (2012)

Una altra implicació d'aquesta diversitat jurídica és la tasca que desenvolupen les i els professionals del Dret en cada Comunitat Autònoma. Moltes vegades, al no estar reconeguda en el Codi Penal la forma de VG que sofreixen les víctimes, la tasca dels i les advocades consisteix a traduir el fet violent a una altra categoria de fet que sí que estigui tipificada en el Codi Penal, entenent que molts fets de VG no arriben a ser jutjats com a tal sinó com a violència genèrica, assetjament genèric, etc.

Existeix, no obstant això, un article en el Codi Penal espanyol (Art. 22, 4t) que estableix que qualsevol delictes s'agreuja si està motivat per raons de discriminació, entre elles, la discriminació per raó de sexe. Aquest agreujant és una circumstància modificativa de la responsabilitat, que determina un augment de la pena corresponent al delictes per suposar una major perillositat del subjecte o una major antijuridicitat de la seva conducta.

Encara que la introducció de l'agreujant de gènere com a motiu de discriminació de la dona en el Codi Penal es va publicar el 31 de març de 2015 en la Llei orgànica 1/2015, en el seu article 22, no és fins fa uns anys quan el Tribunal Suprem ha determinat que per a aplicar-la no és necessari que existeixi una relació prèvia entre la víctima i l'agressor. Això és significatiu perquè, segons la Llei espanyola, s'entén per VG l'exercida per l'home sobre la dona per part de "els qui siguin o hagin estat els seus cònjuges o els qui estiguin o hagin estat lligats a elles per relacions similars d'afectivitat, fins i tot sense convivència"².

Les expertes entrevistades per a aquest informe consideren que limitar la definició legal de VG a homes i dones que mantenen o han mantingut una relació afectiva va en contra de la Convenció de la CEDAW³, que estableix que "l'expressió 'discriminació contra la dona' denotarà tota distinció, exclusió o restricció basada en el sexe que tingui per objecte o per resultat menyscar o anul·lar el reconeixement, gaudi o exercici per la dona, independentment del seu estat civil, sobre la base de la igualtat de l'home i la dona, dels drets humans i les llibertats fonamentals en les esferes política, econòmica, social, cultural i civil o en qualsevol altra esfera".

També s'entén que va en contra de la definició de la IV Conferència Mundial de la Dona celebrada a Pequín el 1995, on es defineix la violència contra la dona com "tot acte de violència basat en el gènere", no especificant la necessitat de cap relació afectiva prèvia o actual.

El Codi Penal espanyol segueix aquesta mateixa lògica de relacionar la VG amb l'existència d'una relació afectiva i en el seu article 173, 2) estableix: "El que habitualment exerceixi violència física o psíquica sobre qui sigui o hagi estat el seu cònjuge o sobre persona que estigui o hagi estat lligada a ell per una anàloga relació d'afectivitat fins i tot sense convivència (...) o sobre persona emparada en qualsevol altra relació per la qual es trobi integrada en el nucli de la seva convivència familiar (...) serà castigat amb la pena de presó de sis mesos a tres anys (...)".

Tenint en compte l'anterior, i atès que aquest informe se centrarà en Espanya i les Comunitats Autònomes de Madrid i Catalunya, representem aquesta informació en la següent taula per a proporcionar una comprensió més clara.⁴

² Llei Orgànica 1/2004, Art. 1.

³ Assemblea General de les Nacions Unides, (1979).

⁴ Aquesta taula no representa totes les diferències entre aquestes 3 lleis, ja que són moltes i suposarien un enfocament molt més complex, sinó les que semblen més rellevants a l'efecte d'aquest informe. Tampoc detalla cada llei per les mateixes raons.

Diferències entre les lleis de violència de gènere a Espanya, Comunitat Autònoma de Madrid i Comunitat Autònoma de Catalunya

	Llei espanyola 01/2004	Llei Catalana 17/2020	Llei de Madrid 5/2005
C o n c e p t e	<p>La llei defineix la violència de gènere com: (...) qualsevol acte de violència física i psicològica, incloses les agressions a la llibertat sexual, les amenaces, les coaccions o la privació arbitrària de llibertat. 4. La violència de gènere a què es refereix aquesta Llei també comprèn la violència que, amb l'objectiu de causar un perjudici o dany a les dones, exerceixin sobre els seus familiars o parents pròxims menors d'edat les persones indicades a l'apartat primer."</p>	<p>La llei defineix la violència masclista com: "violació dels drets humans a través de la violència que s'exerceix contra les dones com a manifestació de la discriminació i de la situació de desigualtat en el marc d'un sistema de relacions de poder dels homes sobre les dones i que, produïda per mitjans físics, econòmics o psicològics, incloses les amenaces, les intimidacions i les coaccions, té com a resultat un dany o un patiment físic, sexual o psicològic, tant si es produeix en l'àmbit públic com en el privat."</p>	<p>La llei defineix la violència masclista com "tota agressió física o psíquica a una dona, que sigui susceptible de produir en ella menyscapse de la seva salut, de la seva integritat corporal, de la seva llibertat sexual, o qualsevol altra situació d'angoixa o por que coarti la seva llibertat. Així mateix, es considera Violència de Gènere l'exercida sobre els menors i les persones dependents d'una dona quan s'agredeixi als mateixos amb ànim de causar perjudici a aquella.</p>
R e l a c i ó	<p>Per a determinar la violència de gènere és necessària l'existència d'una relació afectiva. Si no hi ha relació afectiva es considera només com a violència genèrica, encara que agreujada per motivacions de discriminació de Gènere.</p>	<p>No és necessari que existeixi o hagi existit algun tipus de relació afectiva entre un home i una dona o una dona transsexual per a establir l'existència de violència de gènere. Totes les formes de violència d'un home cap a una dona poden considerar-se VG.</p>	<p>No s'exigeix que existeixi o hagi existit algun tipus de relació afectiva entre un home i una dona per a establir l'existència de violència de gènere, encara que la llei entén com a violència de gènere: les agressions físiques o psíquiques exercides sobre la dona per qui sigui o hagi estat el seu cònjuge o per qui estigui o hagi estat lligat a ella per una anàloga relació d'afectivitat, fins i tot sense convivència. No obstant això, altres formes de violència no exigeixen un vincle de parentiu.</p>
F o r m e s d e V G	<p>La llei estableix que la violència de gènere adopta dues formes principals: física i psicològica</p>	<p>La llei estableix que la violència de gènere adopta vuit formes principals: física, psicològica, econòmica, sexual, vicària, obstètrica i vulneració de drets sexuals i reproductius, de segon ordre i digital.</p>	<p>La llei estableix que la violència de gènere adopta set formes principals: Les agressions físiques o psíquiques a les dones per part de qui sigui o hagi estat el seu cònjuge o de qui estigui o hagi estat lligat a ella per una anàloga relació d'afectivitat, fins i tot sense convivència; Les agressions i abusos sexuals contra les dones; La mutilació genital femenina; La inducció a una dona a l'exercici de la prostitució, utilitzant violència, intimidació o engany, o amb abús de la situació d'inferioritat, necessitat o vulnerabilitat de la víctima; L'assetjament sexual en el treball. ; Detencions il·legals, amenaces i coaccions; Trànsit o facilitació de la immigració clandestina de dones amb finalitats d'exploatació sexual.</p>

<p>Àmbits de V.G</p>	<p>La llei no estableix clarament els àmbits en els quals pot produir-se la violència de gènere</p>	<p>La llei estableix vuit àmbits en els quals es pot produir la violència de gènere: àmbit de la parella; àmbit familiar; àmbit laboral; àmbit social o comunitari; àmbit digital; àmbit institucional; àmbit de la vida política i de l'esfera pública de les dones; àmbit educatiu.</p>	<p>La llei no estableix clarament els àmbits en els quals pot produir-se la violència de gènere.</p>
<p>Derechs de assistència</p>	<p>Dret a la informació, assistència social integral i assistència jurídica gratuïta; Dret a la informació. Dret a l'atenció integral. (Informació a les víctimes; Atenció psicològica; Suport social; Seguiment de les reivindicacions dels drets de les dones; Suport educatiu a la unitat familiar; Formació preventiva en valors d'igualtat dirigida al seu desenvolupament personal i a l'adquisició d'habilitats en la resolució no violenta de conflictes; Suport a la formació i inserció laboral). Dret a l'assistència sanitària. Assistència jurídica. Drets laborals i de Seguretat Social.</p>	<p>Les dones que es trobin en situació de risc o de violència sexista tenen dret a rebre de manera immediata una protecció integral, real i efectiva per part de les administracions públiques de Catalunya. Les garanties de protecció han de ser assegurades tant per mitjans tecnològics com pels serveis policials, així com per qualsevol altre mitjà que assegurui la protecció de les dones. Dret a l'atenció i assistència sanitària específica. Drets d'atenció i reparació (Habitatge; formació ocupacional; atenció i assistència jurídica; Compareixença de l'administració de la generalitat en procediments penals; prestacions econòmiques). Accés als serveis de la xarxa d'atenció a la violència sexista.</p>	<p>1. Les mesures d'assistència integral comprendran totes aquelles actuacions previstes en aquesta Llei i dirigides a:</p> <ul style="list-style-type: none"> a) Informar i orientar a les víctimes sobre els seus drets i recursos existents. b) Atendre la salut física i mental de les víctimes, promovent la recuperació de les conseqüències de la violència. c) Atendre les especials necessitats econòmiques, laborals, jurídiques, educatives, culturals i socials de les víctimes derivades de la situació de violència. d) Atendre les necessitats d'acolliment temporal, garantint la seva manutenció, allotjament, accessibilitat i seguretat en els casos en què procedeixi. e) Proporcionar seguretat a la víctima a través dels mitjans tècnics possibles. <p>Per a disposar dels drets assistencials i econòmics recollits en aquesta Llei, serà necessari que les dones víctimes disposin d'un títol habilitant que s'acreditarà amb la corresponent ordre de protecció, sentència condemnatòria o mesura cautelar. Existeixen algunes excepcions a aquest requisit.</p>

Taula 1: Diferències entre les lleis de violència de gènere a Espanya, Comunitat Autònoma de Madrid i Comunitat Autònoma de Catalunya

PART II - Panorama general: Estat de la qüestió a Espanya i les Comunitats Autònomes de Madrid i Catalunya

1. Violència de gènere a Espanya, especialment en les Comunitats Autònomes de Madrid i Catalunya: informació general nacional

1.1 Espanya

Les primeres lleis que aborden la VG a Espanya daten de 1989, quan la **Llei Orgànica 3/1989, de 21 de juny, per la qual s'actualitza el Codi Penal**, va introduir l'art. 425 pel qual es va tipificar per primera vegada el delictes de violència domèstica. Aquest delictes es definia per tres característiques: (i) el subjecte passiu havia de ser un "cònjuge o persona a la qual estigués lligat per anàloga relació d'afectivitat, així com sobre els fills subjectes a pàtria potestat, o tutelats, menors o incapaços subjectes al seu guarda o custòdia de fet", (ii) habitualitat i (iii) violència física. Aquest tipus penal constitueix la base sobre la qual es va construir l'actual sistema de protecció efectiva de les supervivents de VG.

El 1998 es va desenvolupar a Espanya el Primer Pla d'Acció contra la violència de gènere en l'àmbit domèstic i, el 1999, es van introduir una sèrie de reformes processals per a perseguir d'ofici la violència domèstica, adquirint així una perspectiva institucional i pública. Entre altres: la violència psicològica com a delictes; l'eliminació de la denúncia prèvia com a requisit per a la persecució de la violència; la pena de prohibició d'aproximació a la víctima; i el flux constant d'informació a la víctima si es produïa algun canvi en l'actuació processal que pogués suposar un perill.

El 2001 es va posar en marxa el **II Pla Integral contra la Violència Domèstica (2001-2004)**, que manté les línies d'actuació de l'anterior, i en 2003 es va aprovar la **Llei orgànica 11/2003, de 29 de setembre, de mesures específiques en matèria de seguretat ciutadana, violència domèstica i integració social dels estrangers**.

La llei més significativa i en la qual es basa el sistema actual és la **Llei Orgànica 1/2004, de 28 de desembre, de mesures de protecció integral contra la violència de gènere**. Aquesta llei va suposar un gir en la política criminal en introduir tipus agreujats per raó de gènere (home contra dona), entenent que la violència de gènere és "el símbol més brutal de la desigualtat existent en la nostra societat". L'àmbit d'aplicació de la Llei abasta tant els aspectes preventius, educatius, socials, assistencials i d'atenció posterior a les supervivents, com la normativa civil que afecta l'àmbit familiar i de convivència on es produeixen principalment les agressions, així com el principi de subsidiarietat en les Administracions Públiques.

Finalment, a finals de 2022, es va aprovar la **Llei orgànica 10/2022, de 6 de setembre, de garantia integral de la llibertat sexual**. Aquesta llei regula els delictes contra la llibertat sexual i constitueix un gran pas per a garantir els drets de les dones. Alguns dels principals canvis tenen a veure amb:

- › L'eliminació de la distinció entre agressió i abús sexual: totes aquelles conductes que atemptin contra la llibertat sexual sense el consentiment de l'altra persona passen a denominar-se agressions sexuals (en els nous articles 178 a 180 CP);
- › S'introdueix expressament com a forma de comissió de l'agressió sexual la denominada "submissió química" o mitjançant l'ús de substàncies i psicofàrmacs que anul·lin la voluntat de la víctima (nou art. 180.1.7è CP). Aquesta reforma inclou la possibilitat de castigar també la persona que s'hagi aprofitat d'aquesta situació de la víctima, la qual cosa es coneix com a "submissió química", encara que no hagi estat la persona que va subministrar les drogues, com una agressió sexual de l'art. 178.2 CP;
- › Així mateix, s'incorporen conductes agressives a través d'Internet i xarxes socials com el *child grooming*, amb la intenció d'ampliar quant a les penes privatives de llibertat. Amb aquesta novetat, es pretén donar resposta especialment a la violència sexual comesa en l'àmbit digital.

Totes les Comunitats Autònomes recullen en els seus Estatuts d'Autonomia els principis d'igualtat entre dones i homes, així com l'obligació dels poders públics d'assegurar i garantir els seus drets constitucionals, l'adopció de les

mesures necessàries per a aconseguir la igualtat real i efectiva entre les persones, i garantir la participació de tots en la vida comunitària, social, política, econòmica i cultural.

1.2 Comunitat Autònoma de Catalunya

Catalunya és coneguda per haver desenvolupat algunes de les lleis més progressistes quant a l'abordatge de la VG, arrelades en un fort moviment feminista i en el compromís de professionals i polítics. Des de 2008, Catalunya ha desenvolupat una sòlida xarxa de més de 150 serveis públics distribuïts per tot el territori i que compleixen diferents funcions per a garantir la prevenció, atenció, assistència, protecció, recuperació i reparació integral de les dones i els nens víctimes d'aquest delictes. Així mateix, des de la primera llei catalana contra la VG de 2008, s'ha dut a terme una actualització de la llei per a tenir en compte les noves formes de VG i actualitzar alguns dels conceptes establerts el 2008.

El desenvolupament de la primera legislació a nivell català en matèria de VG es remunta als anys 80: a Catalunya, la Comissió Interdepartamental per a la Promoció de la Dona es va crear el 1987, mitjançant el Decret 25/1987, de 29 de gener. Els objectius d'aquesta Comissió eren promoure la igualtat de drets i la no discriminació entre homes i dones i advocar per la participació equitativa de les dones en la vida social, cultural, econòmica i política. Aquesta Comissió va promoure, el 1989, la creació de l'Institut Català de la Dona, amb l'objectiu de "facilitar i potenciar la funció de garant del compliment de la Llei d'Igualtat Efectiva entre dones i homes i de l'aplicació de la seva transversalitat" i "elaborar i executar tots els projectes i propostes relacionats amb la promoció de la dona, per a fer efectiu el principi d'igualtat en l'àmbit de competències de la Generalitat".

Des de llavors, s'han aprovat:

- > Set Plans d'Acció per a la Igualtat d'Oportunitats de les Dones (1989-1992, 1994-1996, 1998-2000, 2001-2003, 2005-2007, 2008-2011, 2012-2015);
- > Un Pla Integral de Prevenció de la Violència de Gènere i Atenció a les Dones Víctimes de Violència (2002-2004);
- > el Pla director de formació en equitat de gènere de Catalunya 2017-2020

El 2008 es va aprovar la **Llei 5/2008, de 24 d'abril, del dret de les dones a erradicar la violència masclista**, que suposa un pas fonamental en l'abordatge de la violència en el territori i representa una millora qualitativa respecte a la Llei orgànica de Mesures de Protecció Integral contra la Violència de Gènere aprovada pel Congrés dels Diputats al desembre de 2004. Mentre que aquesta llei estatal reconeix els drets de les dones afectades per la VG estrictament en el marc de la parella o ex parella, la llei catalana amplia l'àmbit per a incorporar totes les formes de violència contra les dones pel fet de ser-ho, denominant-la violència sexista i abandonant així l'àmbit exclusiu de la parella. A més, aquesta és la llei que defineix i estructura la Xarxa d'Atenció a la Violència de Gènere de Catalunya, que s'explicarà en el punt 3 d'aquesta primera part de l'informe.

El 2020 es va aprovar la **Llei 17/2020, de 22 de desembre, per la qual es modifica la denominada Llei 5/2008, del dret de les dones a erradicar la violència masclista**. Aquesta llei pretén ampliar, reforçar i actualitzar la Llei 5/2008, així com protegir els drets de les dones transsexuals i de les persones no binàries, amb la finalitat de respectar la diversitat de gènere. Els punts més destacats d'aquesta llei són:

- la regulació de la violència institucional com a àmbit específic, amb la definició de la diligència deguda i l'especificació que aquesta violència pot ser causada tant per acció com per omissió;
- la regulació de la violència digital;
- la inclusió d'una definició de consentiment sexual, que estableix com a requisit essencial la necessitat de la lliure voluntat expressa;
- la inclusió de la discriminació per maternitat com a forma específica de VG en l'àmbit laboral;
- la previsió que per a qualsevol dona quan acudeixi a una comissaria a interposar una denúncia a conseqüència d'haver sofert alguna de les manifestacions de violència sexista, la Policia de Catalunya

(Mossos d'Esquadra) haurà de requerir al Col·legi d'Advocats la presència d'un lletrat que li garanteixi l'assistència lletrada des del moment inicial de la denúncia;

- l'ampliació dels tipus de violència en l'àmbit social i comunitari i les formes de violència masculista;
- la necessitat de formació professional a tots els nivells

Aquesta llei també va actualitzar les formes de violència que es van establir en 2008 per a contemplar les següents

- a) Violència psicològica
- b) Violència física
- c) Violència sexual
- d) Violència econòmica
- e) Violència obstètrica i vulnerabilitat dels drets sexuals i reproductius
- f) Violència digital
- g) Violència de segon ordre
- h) Violència vicària

1.3 Comunitat Autònoma de Madrid

La Comunitat de Madrid ha estat pionera en la lluita contra la Violència de Gènere, posant en marxa alguns serveis d'atenció des de 1984, any en què es va obrir la primera Casa d'Acolliment per a dones. Des d'aquest moment, la Comunitat de Madrid s'ha compromès ferma i activament en la lluita contra la VG, materialitzant les seves primeres actuacions a través dels Plans d'Igualtat d'Oportunitats, que incloïen mesures específiques per a fer costat a les dones víctimes de la VG. "L'any 2001 s'aprova el Programa d'Accions contra la Violència de Gènere (2001-2004), que va constituir un avanç d'un dels objectius de l'IV Pla d'Igualtat d'Oportunitats de Dones i Homes i que va desenvolupar importants accions en les àrees de prevenció, atenció i suport a les víctimes i cooperació i coordinació institucional i social, i va permetre establir les bases d'una xarxa d'assistència i protecció per a les dones víctimes de Violència de Gènere, mereixent ser destacat el paper que les Corporacions Locals han vingut exercint en el desenvolupament d'aquestes tasques al llarg dels últims anys, en col·laborar estretament amb l'Administració regional en la seva obstinació per bandejar de la nostra societat la xacra que representa la Violència de Gènere."⁵

L'any 2003 i a l'empara del Decret 256/2003, de 27 de novembre, es va crear l'**Observatori Regional de la violència de gènere**, com a òrgan integrador de les polítiques contra la VG que es duen a terme en la Comunitat Autònoma. Des de l'any 2005, la Comunitat de Madrid compta amb una llei integral per a fer front a la VG, la **Ley 5/2005, de 20 de diciembre, de actuación integral contra la violencia de género**, que suposa un nou pas per a prevenir i combatre aquest tipus de violència en un sentit ampli i integral, atenent a totes les possibles situacions en les quals es manifesta la VG exercida pels homes cap a les dones, com a expressió de desigualtat.

La llei se centra, d'una banda, en **accions de sensibilització i prevenció**, entre les quals s'inclouen: mesures en l'àmbit de la publicitat i els mitjans de comunicació; mesures per a detectar situacions de risc; prevenció en l'àmbit educatiu, i en l'àmbit laboral, formació del personal sanitari, docent, serveis socials i altres professionals.

D'altra banda, la llei també se centra en **accions de protecció i atenció**, entre les quals destaquen: Sistemes especials de protecció; informació i orientació jurídica; dret a l'assistència jurídica gratuïta i acció popular. Quant a les **accions per a la recuperació integral** de les dones, la Llei estableix estratègies d'acolliment temporal; accés a un habitatge amb protecció pública; sistema d'ajudes econòmiques; atenció psicològica i social; mesures en l'àmbit educatiu; mesures en l'àmbit sanitari i mesures en l'àmbit laboral i de l'ocupació.

Finalment, estableix **accions de coordinació i cooperació institucional** com la coordinació amb les Forces i Cossos de Seguretat; els principis i circuits que regeixen l'actuació de la Comunitat de Madrid; la coordinació amb les

⁵ Ley 5/2005, de 20 de diciembre, integral contra la violencia de género de la Comunidad de Madrid.

entitats locals; l'Observatori Regional de la Violència de Gènere; estableix el Sistema Autòmic d'Assistència a Víctimes de Violència de Gènere i la col·laboració amb entitats privades i associacions sense ànim de lucre.⁶

Una altra directriu important és la **Estrategia de Madrid contra la Violència de Género (2016-2021)**⁷, que reflecteix el compromís del Govern regional en la lluita contra la VG. S'estructura en eixos, objectius i mesures, que recullen les qüestions prioritàries en matèria de VG a desenvolupar en el període 2016-2021:

Eix I: Sensibilització i Prevenció

- › Campanyes de sensibilització i publicitat
- › Labor preventiva i de denúncia dels mitjans de comunicació sobre la violència contra les dones.
- › Accions de prevenció en el sistema educatiu.
- › Prevenció de l'assetjament sexual en el treball.
- › Formació de professionals.

Eix II: Atenció Integral

- › Informació i orientació.
- › Atenció i protecció de les víctimes.
- › Orientació i assistència jurídica especialitzada.
- › Inserció social i laboral de les víctimes
- › Ajudes econòmiques i prestacions socials.
- › Accés a l'habitatge
- › Informes professionals.
- › Col·laboració institucional
- › Rehabilitació dels agressors

Eix III: Coordinació, monitorització i avaluació

- › Coordinació entre professionals
- › Estudis i investigació
- › Monitorització i avaluació de les accions dutes a terme

2. Dades estadístiques nacionals i legislació més importants sobre violència de gènere a Espanya, Catalunya i la Comunitat de Madrid

2.1 Espanya⁸

- La **taxa de dones víctimes de VG** per cada 10.000 dones va ser de 66 en tota Espanya el 2021.
- Balears es va situar per sobre de la mitjana nacional, amb una ràtio de 103; Murcia, 88,9; Comunitat Valenciana, 86,6; Canàries, 81; Andalusia, 74,7, i Madrid, 70,7. Les taxes més baixes es van donar a Castella i Lleó, on es van registrar 42,6 víctimes per cada 10.000 dones; Galícia, amb 44,5 i País Basc, amb 47,1.
- Durant l'any 2021, **els jutjats espanyols van rebre un total de 162.848 denúncies** per VG, xifra que llança una mitjana de 446 denúncies diàries i suposa un 8% més que l'any anterior, en el qual es van registrar 150.785 denúncies;
- Dos de cada tres dones víctimes (66,87%) tenien **nacionalitat espanyola**.
- El 73,08% de les denúncies van ser **presentades per la pròpia víctima**, directament en el jutjat o a través d'atestats policials.
- Les denúncies per **intervenció directa de la policia** es van situar en el 13,72% dels casos.
- El nombre de denúncies presentades per **familiars de la víctima** es va mantenir un any més en nivells molt baixos (1,56%), mentre que els informes de lesions rebuts directament en el jutjat van representar el 8,38% de les denúncies.
- El 2021, en 15.720 casos la víctima de VG es va acollir a la **dispensa de l'obligació legal de declarar**, la qual cosa suposa un percentatge del 9,86% respecte al total de dones víctimes de VG
- Durant el 2021 es van sol·licitar en els òrgans judicials un total de **43.736 ordres de protecció** i set de cada deu ordres han estat concedides (71,36%)

⁶ Cabrera Mercado, R. & Carazo Liébana, M.J. (2010)

⁷ Dirección General de la Mujer (2016)

⁸ Recuperat de <https://poderjudicial.es>

- Dos de cada tres dones (67,2%) que van sol·licitar protecció eren espanyoles i el 1,6% del total (tant espanyola com estrangera) eren menors d'edat.
- El 2021 s'han dictat un total de **54.318 sentències, la qual cosa ha suposat un nou màxim històric anual** de condemnes dictades pels òrgans judicials espanyols (jutjats de violència sobre la dona, jutjats penals i audiències provincials) en processos relacionats amb la VG, aconseguint el 75,62% del total.

Les **víctimes mortals** per VG en 2021 van ser 47 dones, tenint en compte només a les dones que mantenien una relació amb l'agressor, segons la definició de VG a Espanya. Altres fonts que tenen en compte a les dones que van ser assassinades per un home amb el qual no mantenien una relació prèvia o existent esmenten que el nombre de víctimes és de 78⁹.

Fins a setembre de 2022 les víctimes mortals ascendien a 31, quedant 20 menors d'edat sense un o tots dos progenitors.

És impossible conèixer el nombre total de víctimes que acudeixen als serveis públics i a les ONG i mai presenten una denúncia formal, que, segons les persones expertes, és més del doble de les quals presenten una denúncia.

2.2 Comunitat Autònoma de Madrid

Les dades relatives a la Comunitat de Madrid no estan recollits en un únic informe estadístic i la informació trobada està dispersa en diversos documents i és molt més breu que les dades relatives a Espanya i a Catalunya. La informació trobada és la següent:

- L'any 2021 es van produir un total de 7 femicidis en la Comunitat de Madrid¹⁰;
- El 2021 es van presentar en la Comunitat de Madrid **25.454 denúncies** per VG;
- Va haver-hi **864 sentències condemnatòries i 314 absolutòries** durant 2021¹¹;
- Hi ha hagut **1.187 persones processades** al llarg de l'any 2021¹²;
- La Comunitat de Madrid va oferir **informació i assistència a més de 13.000 dones** en els 54 Punts Municipals de l'Observatori Regional de Violència de Gènere;
- Respecte a les **Ordres de Protecció i Mesures de Protecció i Seguretat** per a les víctimes, en la Comunitat de Madrid s'han admès 5.482, de les quals 2.812 han estat acceptades (51%) i 2.668 han estat denegades (49%)¹³.

2.3 Comunitat Autònoma de Catalunya¹⁴

- Segons les dades publicades de l'última macro enquesta de violència masclista del 2019, el **41,4% de les dones enquestades a Catalunya han estat víctimes de violència masclista en l'àmbit de la parella al llarg de la seva vida**. El 63% d'aquestes dones han declarat haver estat víctimes de violència psicològica, de les quals el 34,9% violència psicològica de control i el 28,10% violència psicològica emocional. La violència física i/o sexual ha estat denunciada pel 18% de les dones i la violència econòmica pel 15,4%.
- Quant a la victimització de les dones per violència masclista en l'àmbit de la parella (recollida en el Codi Penal com a violència de gènere) i per violència masclista en l'àmbit familiar (recollida com a violència domèstica, segons el Codi Penal), **entre gener i setembre de 2021 es van presentar 10.201 denúncies en l'àmbit de la parella i 2.459 en l'àmbit familiar**;
- Entre gener i setembre de 2021 s'ha detingut a 5.444 homes majors d'edat i s'ha assistit a 13.508 víctimes;

⁹ Recuperat de <https://femicidio.net/>

¹⁰ Recuperat de <https://www.epdata.es/>

¹¹ Recuperat de <https://poderjudicial.es>

¹² Idem

¹³ Idem

¹⁴ Institut Català de les Dones (2021)

- El 2021 es van produir **14 femicidis a Catalunya**, i 1 femicidi vinculat (el fill d'una dona). 10 dels femicidis (71,4%) van ser perpetrats per la parella o ex parella i 4 en l'àmbit familiar/domèstic. En el 21,4% dels casos existia una denúncia prèvia a la policia per VG anterior, però el 100% de les víctimes no tenien ordre d'allunyament en el moment del femicidi¹⁵.
- **L'edat mitjana** de les dones mortes per VG en l'àmbit de la parella és de 40 anys;
- Durant el primer semestre de 2021 s'han admès a tràmit un total de **1.297 ordres de protecció**, de les quals el 47% (605) han estat adoptades i el 53% (692) denegades;
- Fins a setembre de 2021, **el telèfon català 900 900 120, línia d'atenció contra la violència masclista**, ha rebut 10 329 crides, de les quals 8797 han estat per violència sexista. El 88,08% de les consultes per violència han estat en l'àmbit de la parella, el 6,85% en l'àmbit familiar, el 4,36% en l'àmbit sociocomunitari i el 0,63% en l'àmbit laboral;
- Durant el primer semestre de 2021 s'han realitzat un total de **63.079 visites als Serveis d'Informació i Atenció a les Dones de Catalunya** (SIAD i Oficines d'Informació i Atenció a les Dones del ICD), i s'han atès 15.595 dones, de les quals 4.213 es trobaven en situació de violència masclista;
- El principal **àmbit de consulta** de les dones en els SIAD de Catalunya és l'assessorament psicològic (29%), seguit de l'assessorament per VG (25%) i l'assessorament jurídic (17%);
- Segons dades de la Generalitat, Catalunya està a la cua en ordres de protecció acceptades pels jutges: durant 2018 es van presentar 5.252 sol·licituds **d'ordres de protecció**, de les quals els jutges i magistrats van acceptar menys de la meitat, 2.680 sol·licituds.

3. Accés a la justícia, la sanitat i l'assistència social a Espanya, Catalunya i Comunitat de Madrid ¹⁶

3.1 Espanya

A Espanya, les Comunitats Autònomes són responsables de l'accés a la justícia, l'assistència sanitària i l'atenció social de les víctimes de VG. Segons l'Art. 19 de la Llei orgànica 1/2004, de 28 de desembre, de Mesures de Protecció Integral contra la violència de gènere:

“1. Les dones víctimes de violència de gènere tenen dret a serveis socials d'atenció, d'emergència, de suport i acolliment i de recuperació integral. L'organització d'aquests serveis per part de les comunitats autònomes i les Corporacions Locals respondrà als principis d'atenció permanent, actuació urgent, especialització de prestacions i multidisciplinarietat professional.

2. L'atenció multidisciplinària implicarà especialment:

- a) Informació a les víctimes.
- b) Atenció psicològica.
- c) Suport social.
- d) Seguiment de les reclamacions dels drets de la dona.
- e) Suport educatiu a la unitat familiar.
- f) Formació preventiva en els valors d'igualtat dirigida al seu desenvolupament personal i a l'adquisició d'habilitats en la resolució no violenta de conflictes.
- g) Suport a la formació i inserció laboral.”

¹⁵ Ídem

¹⁶ Encara que les directrius proporcionades per a l'elaboració d'aquest informe suggerien un capítol sobre Accés a la justícia i un altre sobre Accés a l'assistència sanitària i social, a Espanya aquests 3 àmbits estan completament interconnectats, per la qual cosa s'expliquen en el capítol 3 en el seu conjunt i se suprimeix el capítol 4 (previst en les directrius) ja que resultaria en una repetició del capítol 3.

3.2 Catalunya

A Catalunya, el Protocol marc per a una intervenció coordinada contra la violència masclista, aprovat en 2008 per la Llei 5/2008, de 24 d'abril, del dret de les dones a erradicar la violència masclista, estableix les bases sobre les quals s'assenteixi un model d'abordatge i intervenció, a través de l'Institut Català de les Dones. Així mateix, promou el desenvolupament de diferents circuits territorials per a l'abordatge de la violència masclista a Catalunya, amb la finalitat d'establir una xarxa territorial i coordinada que garanteixi el desplegament i la millora d'un model d'intervenció integral. Els objectius d'aquesta xarxa són:

- › “Vetllar perquè els recursos que es posin a la disposició de les dones afectades per violència masclista potenciïn la seva autonomia i no els generin noves dependències.
- › Generar un llenguatge compartit i fomentar una comprensió i una aproximació comunes al fenomen de la violència masclista per part dels diferents agents interdisciplinaris.
- › Implicar activament a totes les institucions, organismes i agents socials del territori rellevants per a l'abordatge actiu de la violència masclista.
- › Implementar un model que faciliti l'emergència de diversos itineraris d'intervenció adaptats a les necessitats de cada dona ja les especificitats de cada professional i territori. Aquest model ha de contemplar estratègies de prevenció, detecció, atenció i recuperació.
- › Definir les funcions dels serveis, els circuits de coordinació i els criteris de derivació, i fer-los públics per al conjunt de la xarxa, establint els mecanismes de coordinació i cooperació que permetin desenvolupar actuacions conjuntes i eficaces per part dels diversos organismes i agents socials implicats.
- › Facilitar al conjunt de professionals una formació específica i diversificada sobre el fenomen de la violència masclista.”¹⁷

Segons l'art. 54 de la Llei 5/2008, de 24 d'abril, del dret de les dones a erradicar la violència masclista, la Xarxa de Serveis per a la Prevenció, Tractament i Recuperació de la Violència Masclista està constituïda per un conjunt de 8 tipus de serveis. Aquests serveis es poden agrupar segons les seves funcions principals dins de la xarxa, que es complementen entre si per a aconseguir un abordatge integral de la violència masclista, ja que alguns serveis se centren principalment en un dels eixos d'atenció i altres tenen un espectre d'intervenció més ampli.

	Prevenció	Detecció	Assistència	Recuperació
1. Servei d'Atenció Telefònica Especialitzada	✓	✓		
2. SIAD: Serveis d'informació i atenció a les dones	✓	✓	✓	
3. SIE: Serveis d'Intervenció especialitzada		✓	✓	✓
4. SSLL: Serveis d'acolliment substitutori de la llar			✓	
5. SAR: Serveis d'acolliment i recuperació.			✓	✓
6. STPT: Serveis tècnics de punt de trobada			✓	✓
7. OAVD: Oficines d'atenció a la víctima del delictes			✓	
8. MMEE GAV Grups de suport a la víctima			✓	

A continuació, s'ofereix una explicació amb els detalls de cadascun d'aquests serveis que constitueixen la xarxa catalana d'assistència a supervivents de violència masclista:

1. Servei d'Atenció Telefònica Especialitzada

¹⁷ Recuperat de <https://igualtat.gencat.cat/ca/ambits-dactuacio/violencies-masclistes/coordinacio-i-treball-en-xarxa/territori-circuits/>

Aquest Servei consta d'un número de telèfon gratuït i confidencial (+34 900 900 120) i d'un correu electrònic, que funcionen tots els dies de l'any, les 24 hores del dia i que dona resposta a les demandes relacionades amb qualsevol forma de situació de violència contra les dones, com ara peticions d'informació de dones que viuen situacions de violència, sobre els recursos existents a Catalunya en matèria d'atenció a la violència contra les dones, peticions d'assessorament sobre possibles actuacions a realitzar davant una situació de violència contra les dones, per part de particulars i/o professionals. Incorpora professionals, advocats i psicòlegs que poden contactar amb els serveis d'emergència, en cas necessari. Les persones que accedeixen al servei poden parlar 124 idiomes.

2. SIAD: Serveis d'informació i atenció a les dones

Existeixen 103 SIAD en el territori català. Els SIAD no són recursos exclusius d'intervenció en violència masclista, ja que compleixen altres funcions en el territori, però incideixen especialment en aquesta problemàtica, a la qual donen prioritat. El treball dels SIAD se centra en: (1) l'atenció, orientació i assessorament general a les dones (amb especial incidència en la detecció i primera atenció a dones en situació de violència masclista) i (2) la sensibilització en matèria d'igualtat entre homes i dones.

Els SIAD informen sobre qualsevol tema, com a salut, treball, habitatge, serveis i recursos per a les dones, i, en el seu cas, remeten a les entitats i organismes competents. També treballen per a sensibilitzar a la comunitat en favor de la igualtat efectiva entre dones i homes.

3. SIE: SIE: Serveis d'Intervenció Especialitzada en violència masclista

En 2022 hi ha 17 SIE en el territori català. Aquests serveis proporcionen atenció integral i recursos en el procés de recuperació i reparació a les dones que han sofert o sofreixen violència masclista, així com a les seves filles i fills. Aquests serveis també incideixen en la prevenció, sensibilització i participació comunitària. Els objectius específics del SIE són: Parar esment social i terapèutica especialitzada i continuada en relació amb el procés de violència viscut; Adequar el model d'intervenció social, jurídica i terapèutica al procés de les dones que han sofert o sofreixen violència; Treballar en coordinació amb els serveis externs, atès el procés específic de cadascuna de les dones.

4. SLL: Servei Substitutori de la Llar

Els serveis d'acolliment substitutori de la llar són serveis especialitzats, de caràcter residencial i temporal, que ofereixen atenció i assistència integral per a possibilitar el procés de recuperació i reparació a les dones i a les filles i fills al seu càrrec, que requereixin un espai de protecció a causa de la situació de risc motivada per la violència masclista, garantint al mateix temps la seva autonomia.

Aquests serveis estan destinats, en tot cas, a dones que es trobin immerses en qualsevol forma de violència masclista en l'àmbit de la parella, la família o en l'àmbit social o comunitari, inclosa la forma de mutilació genital femenina o el risc de patir-la, així com els matrimonis forçats.

5. SAR: Serveis d'Acolliment i Recuperació

Les funcions d'aquests serveis són l'atenció residencial temporal i l'atenció integral per a possibilitar el procés de recuperació i reparació de les dones amb les seves filles i fills dependents que requereixen un espai de protecció a causa de la situació de risc motivada per la violència sexista.

En relació amb les dones, els objectius principals són: Garantir a les dones i a les seves filles i fills un espai de seguretat i suport de qualitat donant-los l'oportunitat d'allunyar-se del focus de violència per a protegir la seva integritat física i psíquica; Proporcionar un espai i un temps propi per a la reflexió, la presa de consciència i la recuperació emocional del dolor i el maltractament sofert, de manera que puguin marcar un punt d'inflexió decisiu en el cicle de la violència; Promoure l'autonomia, la independència i la responsabilitat perquè cada dona sigui la veritable agent dels seus canvis; Facilitar i promoure decisions i accions encaminades a reformular el projecte de vida de les dones i de les seves filles i fills; Desenvolupar la vida quotidiana en el Servei, al llarg de l'acolliment, en un marc grupal i solidari, procurant la participació de les dones en la resolució de totes les situacions que es plantegin en la vida grupal i, finalment, proporcionar eines per a la inserció laboral i social.

6. STPT: Serveis Tècnics de Punts de Trobada

Existeixen 23 Serveis Tècnics de Punts de Trobada en tota Catalunya. Els principals objectius i funcions dels Punts de Trobada són: Iniciar, mantenir o restablir vincles entre el/la menor i el seu progenitor/a o altres familiars significatius en un entorn favorable a la relació, segur per a el/la menor i amb la intervenció d'un equip tècnic qualificat; Treballar per a afavorir la millora de la relació entre el/la menor i el seu progenitor/a no custodi o altres familiars amb dret a visita; Permetre que el/la menor conegui i estigui en contacte amb els seus orígens; Facilitar la millora de la relació entre tots dos progenitors per a aconseguir progressivament un desagafo del Servei i evitar noves disputes o situacions de violència en les visites i en els lliuraments i recollides de menors.

7. Oficines d'Atenció a la Víctima del Delicte OAVD

Aquests són serveis policials que ofereixen atenció telefònica i presencial i assessorament en seu judicial a les víctimes de delictes i, en particular, a les dones víctimes de violència domèstica, ja que són el punt de coordinació de les ordres de protecció i altres mesures judicials de protecció.

Els principals objectius de les Oficines d'Atenció a les Víctimes del Delicte són: Brindar atenció integral a totes les víctimes de qualsevol delicte i vetllar pel respecte dels drets de totes elles. D'acord amb les reformes legislatives en matèria de mesures judicials de protecció a les víctimes (Llei 27/2003 i Llei orgànica 1/2004), les Oficines d'Atenció a la víctima són el punt de coordinació de totes les mesures de seguretat i protecció dirigides a totes les víctimes del territori català i que siguin dictades pels òrgans judicials

8. Grups d'Atenció a la Víctima GAV

Recursos especialitzats de la Policia de la Generalitat (Mossos d'Esquadra) per a l'atenció i seguiment de les dones i els seus fills i filles en situacions de violència masculista, amb l'objectiu de garantir els drets de les dones en situacions de violència sexista, així com el dels seus fills i filles dependents.

3.3 Comunitat Autònoma de Madrid

La **Red de Atención Integral a la Violencia de Género de la Comunidad de Madrid** està integrada pels centres d'atenció a víctimes de VG i els 54 punts municipals de l'Observatori Regional de la VG. A través d'aquesta xarxa s'ofereixen diversos serveis d'assessorament i atenció a les víctimes i les seves famílies. Aquests punts ofereixen:

- Assessorament jurídic, atenció psicològica i social individualitzada a les víctimes i seguiment d'ordres de protecció o resolucions judicials.
- Proporcionar informació i orientació a les víctimes de VG.
- Realitzar la derivació i acompanyament de les víctimes que ho sol·licitin als diferents serveis especialitzats.
- Parar esment psicosocial individualitzada a les dones víctimes de VG, així com als seus fills i filles i persones dependents.
- Accions preventives i de sensibilització

A més d'aquests serveis, trobem els següents recursos:

a) Centres Residencials

Proporcionen allotjament temporal i suport tant a les dones com als seus fills i filles, al mateix temps que desenvolupen programes de suport, assessorament especialitzat i ajuda en la cerca d'alternatives estables.

1. Centres d'Emergència: Estan destinats a proporcionar allotjament segur i immediat, així com alimentació i altres despeses a les dones i menors al seu càrrec, durant un temps limitat.

2. Centres d'Acollida: L'objectiu d'aquests centres és proporcionar protecció, així com atenció integral, a les dones víctimes de VG i als seus fills i filles en diferents situacions de necessitat i quan es recomani el seu ingrés en un recurs residencial. Serveixen d'allotjament temporal mentre es duu a terme un pla d'atenció integral dirigit a facilitar la

normalització de la vida de les dones víctimes de violència. Aquests centres compten amb equips multidisciplinaris formats per professionals socials, advocats i psicòlegs, que fan costat tant a les dones com als seus fills i filles.

3. Pisos tutelats: Els pisos tutelats s'utilitzen com a sortida de les cases d'acolliment, en aquells casos en els quals, segons la situació de les dones, es consideri necessari secundar-les com a continuació del procés iniciat en elles. El seu objectiu és aconseguir l'autonomia personal i familiar sense necessitat d'una protecció tan àmplia com la que es presta en els Centres.

4. Centres per a dones víctimes de tràfic amb finalitats d'explotació sexual i que desitgen abandonar l'exercici de la prostitució: Són centres que atenen dones majors d'edat que desitgen abandonar l'exercici de la prostitució i a dones víctimes de tràfic amb finalitats d'explotació sexual, oferint un acolliment residencial temporal i un pla individual d'intervenció.

5. Centres per a dones joves víctimes de violència: Aquests centres atenen dones joves víctimes de violència amb problemes de desestructuració personal, familiar i/o social, que manquen de suport familiar i/o recursos econòmics. Tots els Centres ofereixen allotjament temporal i un pla d'intervenció individualitzat.

6. Centre per a dones recluses i ex recluses: L'objectiu d'aquest centre és prestar un servei d'acolliment i atenció integral a dones recluses i ex recluses, víctimes de VG amb o sense fills, mancats de suport familiar i recursos econòmics, en diferents situacions penitenciàries (tercer grau, llibertat condicional, dones sense accés a permisos penitenciaris, etc.).

b) Centres no residencials

Es tracta de centres d'intervenció especialitzats en la recuperació de les seqüeles sofertes per les víctimes de VG, ja sigui violència de parella o violència sexual.

1. Programa MIRA: Centre d'Atenció Psicosocial per a dones que han sofert violència de gènere: És un recurs especialitzat d'atenció psicosocial l'objectiu de la qual és la recuperació emocional i social de les dones, els seus fills i filles i persones dependents, víctimes de VG.

2. Centre d'Atenció Integral a Dones Víctimes de Violència Sexual de la Comunitat de Madrid (CIMASCAM)
El seu objectiu és proporcionar tractament psicològic, orientació, suport, assistència i defensa jurídica a les dones víctimes d'assetjament, abús i agressió sexual i als membres del seu entorn familiar. A més de l'assistència directa, es realitzen activitats de prevenció, difusió, sensibilització i formació mitjançant la celebració de jornades, seminaris, etc. El Centre d'Atenció Integral a Dones Víctimes de Violència Sexual pretén coordinar els recursos de la xarxa d'atenció integral a la VG de la Comunitat de Madrid, dependent de la Direcció General de Igualdad.

3. Proyecto Esperanza: El seu objectiu és proporcionar tractament psicològic, orientació i suport jurídic a les dones víctimes del tràfic d'éssers humans amb finalitats d'explotació sexual. A més de l'assistència directa, es duen a terme accions de sensibilització i formació dirigides a la societat en general i als principals agents implicats.

4. Centres de dia per a dones Ayaan Hirsi Ali: El seu objectiu és atendre dones espanyoles i immigrants (especialment magrebines) que es troben en situació de conflicte per VG, a causa de circumstàncies personals, familiars o socials. Ofereixen informació i orientació psicosocial i jurídica, promouen l'autonomia i responsabilitat personal, fomentant l'ajuda mútua. Disposen de ludoteca i servei de mediació.

5. Centres de dia per a dones Pachamama: El seu objectiu és atendre dones espanyoles i immigrants (especialment llatinoamericanes) que es troben en situació de conflicte per VG, a causa de circumstàncies personals, familiars o socials. Ofereixen informació i orientació psicosocial i jurídica, promouen l'autonomia i responsabilitat personal, fomentant l'ajuda mútua. Disposen de ludoteca i servei de mediació.

A més dels anteriors, s'ofereixen altres serveis solts, sobre els quals no es disposa d'informació en profunditat. Aquests altres serveis poden consultar-se en la següent pàgina web oficial: <https://www.comunidad.madrid/servicios/asuntos-sociales/red-atencion-integral-violencia-genero>.

PART II Anàlisi Documental

1. Introducció, mètode i procediment

En el següent apartat d'aquest informe es desenvolupa una anàlisi de contingut de 21 documents trobats a nivell nacional, autonòmic i municipal, directament relacionats amb l'atenció i suport a les víctimes de VG, amb la intenció d'identificar la presència dels principis de l'Atenció Informada sobre el Trauma (AIT) al llarg d'aquests documents.

La selecció dels documents es va realitzar sota els següents criteris:

- **Principal legislació en matèria d'atenció i suport a víctimes de violència de gènere a nivell nacional i autonòmic:** aquests documents van ser recuperats de les pàgines web oficials governamentals, tant a nivell nacional com autonòmic;
- **Principals documents elaborats per les institucions públiques en matèria d'atenció i suport a les víctimes de violència de gènere,** principalment dels serveis judicials i psicosocials, especialment aquells més recents, disponibles en línia i que es mostren de manera recurrent en realitzar cerques per paraules clau: Aquests documents van ser recuperats de pàgines web oficials de l'administració, concretament en els departaments de feminisme de les institucions públiques on es troben disponibles recursos com a informes i recomanacions, tant a nivell nacional com autonòmic;
- **Principals protocols d'actuació existents en les comunitats autònomes estudiades** (Madrid i Catalunya), recuperats tant de webs oficials com a través de cerques a Google, en els idiomes de les comunitats autònomes;
- **Bones pràctiques i directrius a nivell nacional i autonòmic,** extretes tant de pàgines web oficials com de cerques a Google, en els idiomes de les comunitats autònomes.

Es podrien analitzar molts més documents des d'una perspectiva nacional si l'àmbit d'aquesta recerca inclogués la totalitat de les comunitats autònomes d'Espanya però, atès que el seu àmbit es limita a les comunitats autònomes de Madrid i Catalunya, es considera que la present selecció és representativa d'aquests territoris.

Una vegada realitzada la selecció, els documents s'han analitzat de la següent manera:

- 1) Anàlisi del context del document per a confirmar la seva validesa i utilitat per al present informe: qui l'ha escrit? per a què? com s'utilitza?
- 2) Confirmació que el document té menys de 10 anys i que no existeix una versió més recent del mateix (excepte en el cas de legislació fonamental que continui vigent);
- 3) Lectura comprensiva de cada document i identificació dels aspectes clau que poden respondre als indicadors de AIT;
- 4) Cerca de paraules clau en cada document que corresponguin als indicadors de AIT, directament o indirectament, explícita i implícitament, com ara: trauma; retraumatitzar; revictimització; emocional; seguretat; connexió; cultura/cultural; nacionalitat; empoderar; control; resiliència; impacte; elecció; independència; autonomia; reconeixement/reconèixer;
- 5) Identificació i recopilació d'exemples (frases i paràgrafs) que demostrin la presència d'indicadors de AIT en cada document;
- 6) Elaboració de l'informe.

Com es posarà de manifest en les pàgines següents, **la majoria dels documents analitzats no recullen íntegrament els principis de la AIT** i els principis trobats es troben dispersos al llarg dels diferents documents. També es va posar en evidència que **l'ús de la paraula trauma** és poc freqüent, fins i tot entre els documents de l'àmbit de l'atenció psicològica.

També s'observa que un gran nombre de documents, principalment els que constitueixen legislació o documents d'institucions públiques, **se centren més en els circuits de suport que en la forma i el contingut d'aquest suport**. Preval l'enfocament dels drets de les víctimes centrat en el dret a comptar amb un suport integral, però la forma en què aquest ha de desenvolupar-se queda bastant al descobert o comprèn simplement unes modestes directrius sense contingut en profunditat, com a frases soltes i tals sota vinyetes.

La **focalització en els circuits de coordinació i en els rols de cada professional i servei públic** sembla constituir l'àrea de major interès, la qual cosa s'alinea amb les complexitats descrites en la introducció del present informe: l'organització geopolítica d'Espanya sota diversos estrats de responsabilitat i poder sovint condueix a desafiaments a l'hora d'establir els circuits adequats que la víctima ha de seguir per a rebre el suport requerit i clarament disminueix, en alguns territoris/comunitats autònomes, l'atenció prestada a la forma de suport.

2. Documents seleccionats

El conjunt de documents analitzats està format principalment per **legislació (35%), bones pràctiques i directrius (25%), protocols i documents polítics (25%), documents municipals (10%) i informes (5%)**, com es detalla a continuació.

Tipus de Document	Total de documents	% sobre el total de documents	Número dels Documents
Legislació Nacional	6	28,7%	1, 6, 9, 10, 11, 21
Legislació Autònoma	2	9,5%	7, 8,
Documents Municipals	2	9,5%	5, 12
Bones pràctiques i Guies	5	23,8%	2, 15, 16, 17, 18,
Protocols i documents d'orientació	5	23,8%	3, 13, 14, 19, 20
Informes	1	4,7%	4

Taula 1: Tipus de documents analitzats

Els documents seleccionats van ser els següents:

Document i enllaç	Trauma
1. Ley 4/2015, de 27 de abril, del Estatuto de la víctima del delito	Sí
2. Guía de Buenas Prácticas para la Toma de Declaración de Víctimas de Violencia de Género	No
3. Protocolo de atención y derivación de las víctimas de violencia de género entre las oficinas de asistencia a las víctimas y los servicios sociales y los servicios especializados de las comunidades autónomas	No
4. Informe sobre la evaluación periódica del sistema de atención a las víctimas del delito	No
5. Recuperació de les dones en situació de violència masclista de parella - Descripció i instrumentació	Sí
6. Ley Orgánica 1/2004, de 28 de diciembre, de Medidas de Protección Integral contra la Violencia de Género	No
7. Ley 5/2005, de 20 de diciembre, integral contra la violencia de género de la Comunidad de Madrid	No
8. Ley 17/2020, de 22 de diciembre, de modificación de la Ley 5/2008, del derecho de las mujeres a erradicar la violencia machista y ley 5/2008, del derecho de las mujeres a erradicar la violencia machista	No
9. Resolución de 28 de julio de 2021, de la Subsecretaría, por la que se publica el Acuerdo del Consejo de Ministros de 27 de julio de 2021, por el que se aprueba el Catálogo de Medidas Urgentes del Plan de Mejora y Modernización contra la Violencia de Género	No
10. Ley 27/2003, de 31 de julio, reguladora de la Orden de protección de las víctimas de la violencia doméstica	No
11. Real Decreto 1109/2015, de 11 de diciembre, por el que se desarrolla la Ley 4/2015, de 27 de abril, del Estatuto de la víctima del delito, y se regulan las Oficinas de Asistencia a las Víctimas del Delito	Sí
12. Protocolo local para el abordaje integral de la violencia contra las mujeres de Santa Coloma de Gramenet	Sí
13. Protocolo de Coordinación de la Actuación Profesional ante Situaciones de Violencia de Género de Pozuelo de Alarcón (Comunidad de Madrid)	No
14. Model d'atenció a la salut de les dones que viuen o han viscut situacions de violències masclistes i la dels seus fills i filles	Sí
15. Atención integral a mujeres e hijos e hijas víctimas de violencia de género	No
16. Manual de recomendaciones de buenas prácticas para el trabajo con mujeres, hijas e hijos víctimas de la violencia de género del Consejo General de Colegios Oficiales de Psicólogos)	No
17. Guía de buenas prácticas de la abogada/o de la mujer víctima de violencia de género de la subcomisión de violencia sobre la mujer del consejo general de la abogacía española (2017)	No
18. Guía práctica para el asesoramiento legal a víctimas de violencia de género	No
19. Protocolo común para la actuación sanitaria ante la Violencia de Género	Sí
20. Protocolo de Derivación entre centros de acogida para las mujeres víctimas de violencia de género y sus hijos e hijas	No
21. Ley Orgánica 10/2022, de 6 de septiembre, de garantía integral de la libertad sexual.	Sí

3. Abordatge del Trauma en els documents analitzats

Abans de l'anàlisi de contingut dels documents anteriors, es va realitzar una cerca en cada document per a trobar la paraula *trauma*, que, en si mateixa, no és necessàriament un indicador sobre l'ús dels principis de AIT en el document, encara que constitueix un primer filtre per a l'anàlisi.

Com pot observar-se en la taula següent, el **66,6% dels documents no incloïen la paraula *trauma*** i el 33,3% dels documents analitzats sí. De tots els documents que incloïen la paraula *trauma*, aquesta no estava necessàriament present amb molta freqüència en el document i, en alguns casos, només s'esmentava una vegada. No es van incloure les vegades que la paraula *trauma* figurava en el document corresponent a la bibliografia.

Document	Trauma	Document	Trauma
1.	Sí	11.	Sí
2.	No	12.	Sí
3.	No	13.	No
4.	No	14.	Sí
5.	Sí	15.	No
6.	No	16.	No
7.	No	17.	No
8.	No	18.	No
9.	No	19.	Sí
10.	No	20.	No
		21.	Sí

Taula 2: Presència de la paraula "trauma" en els documents analitzats

4. Anàlisi de continguts dels documents seleccionats

Seguint les directrius proporcionades per a la present anàlisi, es van seleccionar i van analitzar els documents amb la intenció d'identificar aquells que contenen un indicador clar, un indicador parcial o cap indicador. Un indicador clar es refereix a la presència de capítols, frases, articles (en el cas de la legislació) o referències explícites a l'indicador objectiu. Un indicador parcial es refereix a un esment superficial d'un indicador AIT, sense una explicació en profunditat sobre el mateix i sense una descripció sobre com aquest indicador estableix un tipus d'intervenció o suport. Cap indicador es referiria a l'absència total de qualsevol referència a l'indicador.

L'anàlisi va consistir en la lectura dels 21 documents seleccionats i la identificació dels temes que podrien contenir aquests indicadors i que es detallen en la taula que es troba en la pàgina. Per qüestions d'estalvi d'espai en el document, els indicadors i el registre de la presència de l'indicador es van codificar de la següent manera:

Llegenda de la taula d'anàlisi dels principis/indicadors de l'Atenció Informada sobre el Trauma

P: Parcialment C: Clarament N: No observat	Principis	
	a) Reconeixement	e) Evitar la re-traumatització
	b) Establir seguretat emocional	f) Competència cultural
	c) Restablir l'agència i el control	g) Evitar el trauma secundari
	d) Facilitació de la connexió	

Després de la taula de registre d'indicadors, es desenvolupa una anàlisi estadística i es presenten els exemples més importants de la presència de l'indicador.

Principis/indicadors de l'Atenció Informada sobre el Trauma	Principis						
	a)	b)	c)	d)	e)	f)	g)
1. Ley 4/2015, de 27 de abril, del Estatuto de la víctima del delito	N	N	N	N	N	N	N
2. Guía de Buenas Prácticas para la Toma de Declaración de Víctimas de Violencia de Género	C	C	N	N	N	N	N
3. Protocolo de atención y derivación de las víctimas de violencia de género entre las oficinas de asistencia a las víctimas y los servicios sociales y los servicios especializados de las comunidades autónomas	N	P	N	N	N	N	N
4. I informe sobre la evaluación periódica del sistema de atención a las víctimas del delito	N	N	N	N	N	N	N
5. Recuperació de les dones en situació de violència masculista de parella - Descripció i instrumentació	C	C	P	P	N	N	N
6. Ley Orgánica 1/2004, de 28 de diciembre, de Medidas de Protección Integral contra la Violencia de Género	N	N	N	N	N	N	N
7. Ley 5/2005, de 20 de diciembre, integral contra la violencia de género de la Comunidad de Madrid	N	N	N	N	N	N	N
8. Ley 17/2020, de 22 de diciembre, de modificación de la Ley 5/2008, del derecho de las mujeres a erradicar la violencia machista y ley 5/2008, del derecho de las mujeres a erradicar la violencia machista	P	N	N	P	N	N	N
9. Resolución de 28 de julio de 2021, de la Subsecretaría, por la que se publica el Acuerdo del Consejo de Ministros de 27 de julio de 2021, por el que se aprueba el Catálogo de Medidas Urgentes del Plan de Mejora y Modernización	N	N	N	N	N	N	N
10. Ley 27/2003, de 31 de julio, reguladora de la Orden de protección de las víctimas de la violencia doméstica	N	N	N	N	N	N	N
11. Real Decreto 1109/2015, de 11 de diciembre, por el que se desarrolla la Ley 4/2015, de 27 de abril, del Estatuto de la víctima del delito, y se regulan las Oficinas de Asistencia a las Víctimas del Delito	P	C	P	N	P	N	N
12. Protocol local per l'abordatge integral de la violència envers les dones a Santa Coloma de Gramenet	C	P	P	N	N	N	P
13. Protocolo de Coordinación de la Actuación Profesional ante Situaciones de Violencia de Género de Pozuelo de Alarcón	P	P	N	N	P	N	P
14. Model d'atenció a la salut de les dones que viuen o han viscut situacions de violència de gènere i a la dels seus fills i filles	C	C	P	N	P	N	N
15. Atención integral a mujeres e hijos e hijas víctimas de violencia de género	C	P	P	P	N	C	N
16. Manual de recomendaciones de buenas prácticas para el trabajo con mujeres, hijas e hijos víctimas de la violencia de género del Consejo General de Colegios Oficiales de Psicólogos)	P	C	P	N	N	P	N
17. Guía de buenas prácticas de la abogada/o de la mujer víctima de violencia de género de la subcomisión de violencia sobre la mujer del consejo general de la abogacía española (2017)	N	N	N	N	N	N	N
18. Guía práctica para el asesoramiento legal a víctimas de violencia de género	C	C	P	N	P	C	P
19. Protocolo común para la actuación sanitaria ante la Violencia de Género	C	P	P	C	N	P	N
20. Protocolo de Derivación entre centros de acogida para las mujeres víctimas de violencia de género y sus hijos e hijas	N	N	N	N	N	N	N
21. Ley Orgánica 10/2022, de 6 de septiembre, de garantía integral de la libertad sexual.	P	N	P	N	N	P	N

En total, el 38% de tots els documents seleccionats no reflectien cap indicador de AIT (8 documents), dels quals 1 és un protocol, 1 és una guia de bones pràctiques per als advocats que assisteixen a les víctimes de la VG, 5 són legislació relativa al suport a les víctimes de la VG i 1 és un informe relatiu a les dades i l'enfocament metodològic de la VG.

Només 9 documents (43%) reflectien, almenys, un indicador complet. D'aquests 9 documents, 3 tenien només 1 indicador complet, 3 tenien 2 indicadors complets i 3 tenien 3 indicadors complets. **Cap document presenta més de 3 indicadors.**

L'indicador complet més comunament trobat va ser el de **Reconeixement**, present en 7 documents i l'indicador complet menys trobat va ser el de **Restabliment de la capacitat d'agència i el control**, que en cap cas es va trobar complet, només parcialment.

Finalment, els següents indicadors van ser els **menys observats, amb més del 80% d'absència**: facilitar la connexió, competència cultural, evitar la retraumatització i trauma secundari.

Presència de l'indicador	Reconeixement	Establiment de la seguretat emocional	Restabliment agència i control	Facilitació de connexió	Evitar retraumatització	Competència Cultural	Trauma Secundari
Complet	7	6	0	1	0	2	0
Parcial	5	5	9	3	4	3	3
No present	9	10	12	17	17	16	19

Taula 3: Presència d'indicadors de AIT

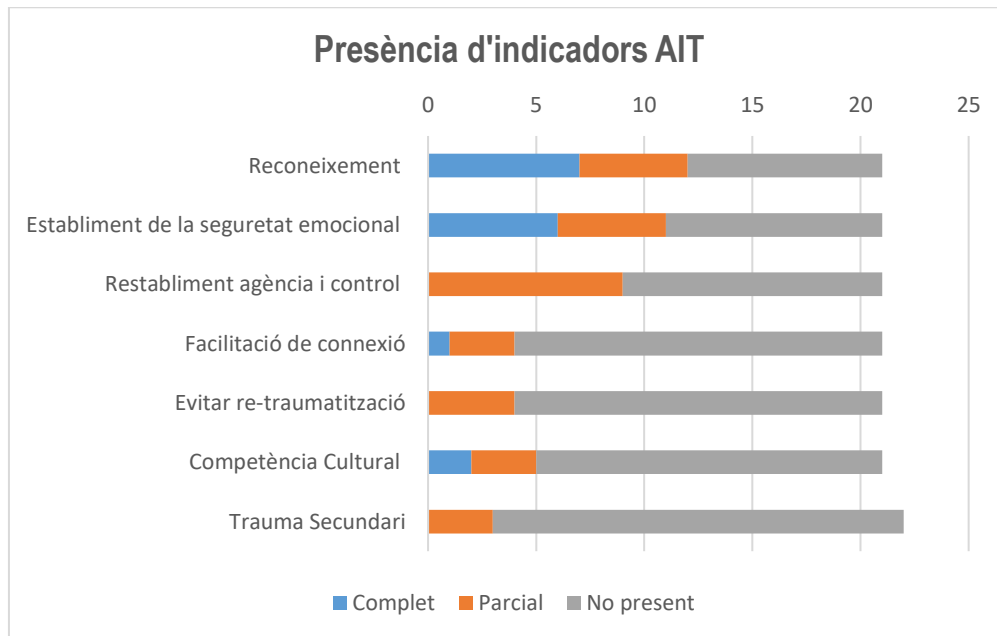

Figura 1: Presència d'indicadors AIT

En les pàgines següents, explorarem alguns exemples rellevants que reflecteixen com es troben els indicadors en els documents analitzats.

Pel que fa a l'indicador **Reconeixement**, que **només es va trobar completament present en el 33,3% dels documents analitzats**, es va trobar en diversos tipus de documents, des de legislació fins a protocols i bones pràctiques, sense una tendència a la concentració en un tipus específic de document. En la Guía de buenas prácticas para la toma de declaración a víctimas de violencia de género (document 2), trobem la següent afirmació, que reflecteix clarament una preocupació per fer sentir i reconèixer la veu de les víctimes.

“La declaración de impacto de la víctima da a las víctimas de delitos una voz en el sistema de justicia penal. Permite a las víctimas explicar al Tribunal con la presencia del delincuente, con sus propias palabras, cómo les ha afectado el delito.” (p.48)

El Protocol local per l'abordatge integral de la violència envers les dones a Santa Coloma de Gramenet (document 12) entén el impacte de la VG com un indicador per a la identificació de les víctimes, com es pot veure a continuació:

“Entre els indicadors de violència de gènere, s'identifiquen alguns relacionats amb l'impacte de la violència sobre les dones, com són:

1. Impacte de la VG sobre la condició emocional de les dones cap a elles mateixes i en relació a altres persones: Manca de confiança en si mateixes i en les altres persones; Pèrdua de l'autoestima; Sentiment de vergonya (cap a si mateixes i cap a les altres persones); Sentiment de culpabilitat; Sensació de soledat; Por al rebuig.” (p.59)

En relació a l'indicador **Establiment de la seguretat emocional**, que només **es va trobar clarament en el 30% dels documents**, la Guía de buenas prácticas para la toma de declaración a víctimas de violencia de género (document 2) estableix clarament que:

“La ansiedad de las víctimas no puede incrementarse con más ansiedad con un maltrato institucional. Las víctimas llegan a la policía y a la justicia con una lógica ansiedad provocada por lo que han sufrido, por lo que se deben tomar medidas de buen trato y atención que les reduzca el nivel de ansiedad. Se tratará de evitar por todos los medios posibles la evitación de confrontación visual entre víctima y maltratador en el Juzgado, en caso de no contar con mecanismos efectivos a tal fin, se recomienda poner esta circunstancia en conocimiento de la Administración prestacional correspondiente.” (p.11)

Aquesta frase constitueix un exemple d'actitud o comportament esperable per part del professional per a establir seguretat emocional. De la mateixa manera, el Manual de recomendaciones de buenas prácticas para el trabajo con mujeres, hijas e hijos víctimas de violencia de género del Consejo General de Colegios Oficiales de Psicólogos (document 16), estableix que:

“Se debe, en consecuencia, hacer hincapié de inmediato en establecer un entorno de seguridad y tranquilidad, expresarle el apoyo y que nuestro objetivo es ayudarle a superar los problemas que ahora le parecen insuperables y generar un espacio donde se sienta aceptada, se respete su ritmo y no se sienta culpabilizada en absoluto.”(p. 23)

Si bé aquests dos exemples són útils per a entendre la presència d'aquest indicador, també és important esmentar que aquestes frases no s'estenen molt més allà de l'enunciat, no revelant estratègies o recomanacions concretes sobre com implementar aquests principis.

En la Guía práctica para el asesoramiento jurídico a las víctimas de violencia de género (document 18) trobem una referència més clara respecte a les actituds dels professionals:

“A veces, en nuestras intervenciones, cuestionamos a las mujeres, sus comportamientos o sus actitudes, lo que refleja el desconocimiento del proceso de los malos tratos y la desvalorización social de aquéllas. Es cierto que a veces los comportamientos de las mujeres maltratadas desde fuera son difíciles de entender, se pueden plantear cuestiones como por qué soportan tanto años de malos tratos y no se separan rompiendo esa relación, por qué los disculpan o justifican, por qué denuncian y después intentan retirar la denuncia, o incluso se separan saliendo del domicilio familiar y después vuelven con ellos, con todo lo que supone eso para nosotros, abogados, de rehacer escritos, de retirar la acusación particular, de que nuestra clienta no declare en juicio para intentar conseguir una sentencia absolutoria del agresor... Todo ello nos hace sentir de alguna forma que el esfuerzo del abogado en el procedimiento de poco o nada ha servido, lo que nos genera

una gran frustración e impotencia.”(p. 29)

En relació a l'indicador **Restabliment de la capacitat d'agència i control**, que **no es va trobar clarament en cap dels documents**, només es van trobar algunes referències soltes que poden indicar subjacentment aquesta perspectiva, encara que sense ampliació ni anàlisi en profunditat. En el document 5, Recuperación de mujeres en situaciones de violencia sexista de pareja - Descripción e instrumentación, podem trobar:

“Entendemos la recuperación de la situación de violencia machista de pareja en el sentido más amplio hasta ahora empleado, como un proceso en el que se dan dos fenómenos principales: la liberación y la recuperación.”(p.29)

Pel que fa a l'indicador **Facilitació de la connexió**, que **només es va trobar clarament en el 5% dels documents i parcialment en el 15% dels documents**, la majoria de les referències es refereixen al suport a les víctimes mitjançant teràpia de grup i altres tipus de suport grupal. No es van trobar altres exemples d'estratègies per a promoure la connexió. Un exemple de suport grupal es troba en el Protocolo común de actuación sanitaria ante la violencia de género (2012) (Document 19):

“El trabajo grupal como herramienta metodológica incorporando la perspectiva de género ha mostrado ser una de las formas más eficaces y satisfactorias para recuperar la salud física, mental y social de las mujeres en situaciones de violencia. Los grupos de mujeres coordinados por profesionales especializados en el tema, son un espacio para la escucha, la reflexión, la relación, el apoyo y la compañía en los procesos de cambio en un entorno protegido y seguro (...)” (p. 56)

La Llei 17/2020, del 22 de desembre, de modificació de la Llei 5/2008, del dret de les dones a erradicar la violència masclista i la Llei 5/2008, del dret de les dones a erradicar la violència masclista (document 8) també estableix la importància de:

“El foment dels instruments de participació i col·laboració amb les organitzacions socials, especialment les de dones, com els consells de dones, el moviment associatiu de les dones i els grups de dones pertanyents a moviments socials i sindicals, en el disseny, el seguiment i l'avaluació de les polítiques públiques per a erradicar la violència masclista.” (Art.6)

Pel que fa a l'indicador **Evitar la retraumatització**, **no es va trobar clarament en cap dels documents i es va trobar parcialment en el 20% dels documents**. Atès que el 70% dels documents ni tan sols inclouen la paraula trauma, va resultar difícil trobar algun tipus d'exemple. Era més comú trobar referències a evitar la revictimització que a la retraumatització. Encara que puguin semblar conceptes equivalents, en el present informe no s'ha tingut en compte aquesta interpretació. Entenem per revictimització l'acte de "tornar a danyar a algú de manera injusta després d'haver estat danyat en el passat; tornar a tractar a algú com a víctima." ¹⁸ D'altra banda, la retraumatització s'entén com: la reacció d'un a una exposició traumàtica que està acolorida, intensificada, amplificada o modelada per les reaccions i l'estil d'adaptació d'un a experiències traumàtiques prèvies" (Danieli, 2010, p. 195). Donades aquestes definicions, la primera constituiria principalment una definició jurídica que pot o no implicar trauma, mentre que la segona definició entra en l'àmbit de les conseqüències psiquiàtriques i psicològiques de l'exposició a esdeveniments traumàtics dels quals la persona pot o no ser víctima.

Considerant l'anteriorment exposat, podem només aportar un exemple que pot suposar una preocupació per la retraumatització, encara que no de manera clara. En el document 14, Model d'atenció a la salut de les dones que viuen o han viscut situacions de violència de gènere i a la dels seus fills i filles, trobem:

¹⁸ Cambridge dictionary online

“La normalització d’aquesta violència suposa que les dones i els seus fills i filles hagin de sobreviure als seus efectes sense que el sistema de salut les proveeixi de recursos de cura de la vivència traumàtica, perquè els professionals, davant de símptomes inespecífics o queixes somàtiques, tenen dificultats a identificar la violència masclista com a origen d’aquest emmalaltiment.” (p.22)

Pel que fa a l’indicador **Competència cultural**, que **es va trobar clarament en el 10% dels documents i es va trobar parcialment en el 14% dels documents**, va quedar clar que paraules clau com a competència cultural o enfocament/competència transcultural mai eren presents. No obstant això, en el 10% dels documents que revelaven clarament aquesta perspectiva, resultava obvi que els principis de la competència cultural eren presents sota una formulació diferent. Per exemple, en el document 18, Guía práctica para el asesoramiento jurídico a víctimas de violencia de género, trobem un llarg capítol sobre les diferències culturals que poden trobar-se en relació amb les cultures minoritàries i la seva manera d’entendre la VG, amb diversos exemples com els relatius a les dones del col·lectiu Roma o gitanes o a les dones majors. Podem trobar un exemple a continuació:

“El desconocimiento existente desde la cultura mayoritaria hacia la gitana limita el acceso de las mujeres a los recursos normalizados de atención a las víctimas de violencia de género. Y otra de las razones por las que pocas mujeres acceden a estos recursos es el hecho de que en la mayoría de las ocasiones este acceso está condicionado por la interposición de la denuncia. Para muchas gitanas, denunciar al agresor significa reconocer que los recursos internos de la propia comunidad no han funcionado para resolver el problema, además de denunciar a un miembro de su propia comunidad ante una institución no gitana, lo que puede implicar un rechazo o ruptura con su comunidad, y pocas personas están dispuestas a renunciar a sus vínculos y grupo de pertenencia. Es preciso por tanto tener en cuenta estas dificultades y tratar de adecuar estos servicios a las necesidades de las mujeres gitanas, ya que al no existir estas medidas en la actualidad, está dejándolas sin respuesta.

Por último, las mujeres mayores de sesenta y cinco años representan un grupo especialmente vulnerable en el que las situaciones de convivencia prolongadas con el agresor llevan a la cronificación y normalización de la violencia de género ejercida sobre ellas. Los datos reflejan que el grupo de mujeres de esta edad en adelante es significativamente el que menos denuncia, según el Consejo General del Poder Judicial, considerando los años 2009, 2010 y 2011. La denuncia no siempre resulta fácil en estas situaciones. A la ruptura del silencio para estas mujeres se opone su aislamiento, la falta en ocasiones de apoyo por parte del entorno y la mayor dependencia económica del agresor. La edad les dificulta el rehacer su vida, libres de violencia. Estos factores también requieren que se las atienda de manera especial.” (p.254)

Finalment, en relació amb l’indicador **Trauma secundari**, que **només es va trobar clarament en el 5% dels documents i es va trobar parcialment en el 10% dels documents**, és primordial recordar el que es va esmentar en l’indicador retraumatització: atès que el 70% dels documents ni tan sols inclouen la paraula trauma, és difícil trobar algun tipus d’exemple per a il·lustrar els esments a aquest indicador. En el document 5, Recuperación de mujeres en situación de violencia de pareja sexista - Descripción e instrumentación, podem interpretar parcialment una preocupació pel trauma secundari quan, en abordar l’avaluació de riscos, s’esmenta que:

“Lo que interesa es la intensidad y calidad del contacto tanto por el riesgo que puede conllevar, como por el miedo y la presión que ejerce este contacto en la mujer, por la sensación de control que aún puede mantener en la mujer o por la posibilidad o imposibilidad de cerrar la experiencia traumática.” (p. 119)

Part III Conclusions

Legislació actual, implementació pràctica i impacte

a) Fortaleses i aspectes positius actuals de la legislació i pràctica quant a la inclusió de principis AIT.

La legislació vigent i les bones pràctiques identificades tenen clarament un enfocament de drets de les víctimes, amb una especial preocupació per la detecció, intervenció i recuperació de les víctimes de manera formal. Hi ha un fort enfocament en la identificació dels agents públics responsables d'aquest procés i una estreta connexió amb la restauració dels drets de les dones, com pot veure's en el títol del document 8.

El marc teòric baix el que es construeixen la majoria dels documents és sòlid i coherent amb les recomanacions internacionals sobre les raons que subjeuen a la VG: l'històric desequilibri de poder entre homes i dones i l'ús de la violència per a perpetuar la subordinació de les dones sembla ser present en la majoria dels documents analitzats, i fins i tot en gran part de la legislació.

Encara que sovint no s'expressi, subjeu la preocupació pels efectes i conseqüències de la VG, no sols en les víctimes directes, sinó també en els nens i nenes que, directament o indirectament, estan exposats a aquesta mena de violència en el seu entorn familiar. De fet, encara que no se sol·liciti en el present estudi, la identificació de bones pràctiques i accions específiques relatives a la protecció dels fills de les víctimes seria una interessant línia de recerca complementària a seguir.

b) Preocupacions actuals i aspectes negatius de la legislació i la pràctica en relació amb la inclusió dels principis de la AIT

Com s'ha esmentat en la introducció d'aquest informe, la legislació existent a Espanya proporciona un marc que s'aplica de manera diferent en cada Comunitat Autònoma, la qual cosa porta a un solapament de les definicions i de les formes de violència reconegudes.

Tècnicament, això es considera una feblesa per a la protecció de les víctimes ja que fa molt difícil establir un model d'intervenció amb víctimes de VG a nivell nacional que tingui en compte totes les perspectives necessàries com la AIT, l'enfocament transcultural, l'enfocament interseccional, etc.

Aquesta organització geopolítica també comporta una politització heterogènia de la importància que se li dona a la VG com a problema social: actualment en determinades comunitats autònomes d'Espanya com Castella i Lleó, la VG està sent considerada com un assumpte irrellevant i els partits en el poder pretenen eliminar les ajudes a les víctimes de VG o a les empreses que inclouen ajudes a aquestes dones entre els seus criteris per als pròxims pressupostos de 2023. Aquesta visió política està per sobre dels Drets Humans bàsics i dels drets de les dones reconeguts internacionalment, generant una discriminació que afecta les dones d'aquesta comunitat autònoma en concret, la qual cosa mostra un clar exemple d'aquesta heterogeneïtat. Bàsicament, això pot portar al fet que el dret de les víctimes de VG a rebre suport depengui del territori geogràfic d'Espanya on s'hagi produït la violència.

Un altre aspecte problemàtic, ja esmentat, és el fet que la VG a Espanya s'entengui únicament com el tipus de violència que es produeix entre un home i una dona que mantenen o han mantingut una relació afectiva, desvirtuant altres tipus de relacions entre homes i dones, i contextos en els quals es produeix la VG com l'espai públic, la vida nocturna, l'àmbit escolar, l'àmbit laboral, etc. Aquest aspecte s'entén com a incoherent en observar que cada comunitat autònoma entén diferents maneres de conceptualitzar i abordar la VG, la qual cosa fa, una vegada més, molt difícil crear un model d'intervenció vàlid per a totes les dones d'Espanya i que garanteixi la igualtat de drets i pugui incorporar de manera integral la perspectiva de la AIT.

Quant a l'atenció específicament informada pel trauma, com va quedar patent al llarg d'aquest informe, no es van trobar documents que recollissin clarament aquesta perspectiva i fins i tot els que incloïen algun indicador no s'estenien molt sobre ella. Es va posar de manifest que tals principis encara no estan del tot incorporats en la legislació espanyola, ni en les pràctiques judicials, ni en altres pràctiques integrals.

Bibliografia utilitzada

- Cabrera Mercado, R. & Carazo Liébana, M.J. (2010). Análisis de la legislación autonómica sobre violencia de género. Ministerio de Igualdad, Subdirección General de Cooperación y Relaciones Institucionales, Madrid
- Danieli, Y. (2010). Fundamentals of working with (re)traumatized populations. In G. H. Brenner, D. H. Bush, & J. Moses (Eds.), *Creating spiritual and psychological resilience: Integrating care in disaster relief work* (pp. 195–210). Routledge/Taylor & Francis Group.
- Dirección General de la Mujer (2016). a Estrategia Madrileña contra la Violencia de Género (2016-2021). Consejería de Políticas Sociales y familia, Dirección General de la Mujer
- Estévez Crespo, M.D., (2012) Análisis Comparativo de la Legislación Estatal y Autonómica sobre Violencia de Género: Concepto, Objeto, Sujetos, Derechos y Servicios. Master's thesis, Universitat Jaume I
- Institut Català de les Dones (2021) Violències masclistes, Dossier Estadístic, Recuperat de https://dones.gencat.cat/web/.content/03_ambits/Observatori/03_dossiers_estadistics/Dossier_estadistic_VM_2021_25N.pdf
- UN General Assembly, Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women, 18 December 1979, United Nations, Treaty Series, vol. 1249, p. 13, <http://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/cedaw.htm>.

Pàgines web consultades

- <https://www.poderjudicial.es/cgpj/es/Poder-Judicial/En-Portada/El-ano-2021-concluye-con-un-aumento-del-9-35--en-el-numero-de-mujeres-victimas-de-la-violencia-de-genero-y-con-una-media-de-446-denuncias-al-dia->
- https://violenciagenero.igualdad.gob.es/violenciaEnCifras/victimasMortales/fichaMujeres/2022/VMortales_2022_06_09-21_Anuar.pdf
- <https://femicidio.net/>
- <https://www.epdata.es/datos/datos-graficos-violencia-genero/49/madrid/304>
- <https://www.poderjudicial.es/stfls/ESTADISTICA/DOCUMENTOSCGPJ/Comunidades%20-%20A%C3%B1o%202021.xlsx>
- <https://dictionary.cambridge.org/>

101056671/Care4Trauma/JUST-2021-JACC

Project co-funded by the European Union's Justice Programme (JUST).

This publication was produced with the financial support of the European Union.

The contents of this publication are the sole responsibility of the Care4Trauma project and do not necessarily reflect the opinion of the European Union.

This work is licensed under a Creative Commons Attribution - NonCommercial – ShareAlike 4.0 International License (CC BY-NC-SA).

This license allows reusers to distribute, remix, adapt, and build upon the material in any medium or format for noncommercial purposes only, and only so long as attribution is given to the creator. If you remix, adapt, or build upon the material, you must license the modified material under identical terms.

CC BY-NC-SA includes the following elements:

BY ⓘ BY – Credit must be given to the creator

NC Ⓞ NC – Only noncommercial uses of the work are permitted

SA Ⓞ SA – Adaptations must be shared under the same terms

Informe Nacional

CARE4TRAUMA

Women's Support and Information Center
There is a way out of violence!

